

MB-150

March-2019

M.A., Sem.-I

402 : Sanskrit

(निरुक्तम्)

Time : 2:30 Hours]

[Max. Marks : 70

1. (A) नीयेनामांथी गमे ते भे पंक्तिओने विगते सभज्जवो : 14
अधोलिखितासु पंक्तिसु के अपि द्वे पंक्ती विवृणुत -
(1) तत्रैतन्नामाख्यातयोः लक्षणं प्रदिशन्ति - भावप्रधानम् आख्यातम् । सत्त्वप्रधानानि नामानि ॥
(2) इन्द्रियनित्यं वचनमौदुम्बरायणः । तत्र चतुष्ट्वं नोपपद्यते । अयुगपदुत्पन्नानां वा
शब्दानामितरेतरोपदेशः शास्त्रकृतो योगश्च ॥
(3) उच्चावचाः पदार्थाः भवन्तीति गार्ग्यः । तद् य एषु पदार्थः प्राहुरिमे तम् ।
नामाख्यातयोरर्थविकरणम् ।
(4) अथ निपाताः । उच्चावचेषु अर्थेषु निपतन्ति । अप्युपमार्थे । अपि कर्मोपसंग्रहार्थे । अपि
पदपूरणाः ॥
- (B) निम्नलिखित प्रश्नोना टूंकमां उत्तर लभो : (गमे ते चार) 4
संक्षेपतः उत्तराणि प्रदेयानि । (यथेष्टं चत्वारि)
(1) बीजो भावविकार क्यो छे ?
(2) भावनी प्रधानता क्यां होय छे ?
(3) निरुक्तना कर्ता कोण छे ?
(4) निगम अेटले शुं ?
(5) शठनो अनित्य माननारा कया आचार्यनो यास्के उल्लेख क्यो छे ?
(6) परि उपसर्गनो अर्थ शो छे ?
2. (A) नीयेनामांथी गमे ते भे पंक्तिओने विगते सभज्जवो : 14
अधोलिखितासु पंक्तिसु के अपि द्वे पंक्ती विवृणुत -
(1) तत्र नामान्याख्यातजानीति शाकटायनो नैरुक्तसमयश्च । न सर्वाणीति गार्ग्यो वैयाकरणानां चैके ॥
(2) अथापि चेत् सर्वाणि आख्यातजानि नामानि स्युः, यावद्भिर्भावैः सम्प्रयुज्येत तावद्भ्यो
नामधेयप्रतिलम्भः स्यात् । तत्रैवं स्थूणा दरशया वा संजनी च स्यात् ॥
(3) अथापीदमन्तरेण मन्त्रेष्वर्थप्रत्ययो न विद्यते । अर्थमप्रतियतो नात्यन्तं स्वरसंस्कारोद्देशः ।
तदिदं विद्यास्थानम् । व्याकरणस्य कात्स्न्यम् । स्वार्थसाधकम् च ॥
(4) यथा जानपदीषु विद्यातः पुरुषविशेषो भवति । पारोवर्यवित्सु तु खलु वेदितृषु भूयोविद्यः
प्रशस्यो भवति ॥

- (B) નીચેનામાંથી પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો : 4
 અધસ્તનાનાં ચતુર્ણામ્ પ્રશ્નાનામ્ ઉત્તરાણિ પ્રદેયાનિ ।
- (1) મન્ત્રોને અનર્થક માનનારા આચાર્યનું નામ શું છે ?
 - (2) ઉપસર્ગો અર્થના ઘોતક છે – એ વાક્યનો આશય શો છે ?
 - (3) નિરુક્તશાસ્ત્રના અધિકારીની કોઈ એક ચોખ્ખતા જણાવો.
 - (4) નિરુક્ત શાસ્ત્રનું કોઈ એક પ્રયોજન લખો.
3. (A) આચાર્ય ચારુક મુજબ નિર્વચનના પ્રથમ ત્રણ સિદ્ધાન્તોને સોદાહરણ સમજાવો. 14
 આચાર્યચારુકમનુસૂત્ય પ્રારમ્ભિકાઃ ત્રયઃ નિર્વચનસિદ્ધાન્તાઃ સોદાહરણમ્ વિલેખનીયાઃ ।
અથવા/અથવા
 ન સંસ્કારમાદ્રિયેત । વિષયવત્યો હિ વૃત્તયો ભવન્તિ । પંક્તિના અનુસંધાનમાં વ્યાકરણશાસ્ત્રની સંશયવત્તાને ચારેક ઉદાહરણથી સમજાવો.
 ન સંસ્કારમાદ્રિયેત । વિષયવત્યો હિ વૃત્તયો ભવન્તિ । – અસ્યાઃ પંક્તેઃ સંદર્ભે વ્યાકરણશાસ્ત્રસ્ય સંશયત્વં ચતુર્ભિઃ ઉદાહરણૈઃ વિલિખત ।
- (B) નિમ્નલિખિત પ્રશ્નોનો ટૂંકમાં જવાબ લખો : 3
 (1) આચાર્ય ચારુકે નિર્વચનના સિદ્ધાન્તો જણાવતી વખતે વાપરેલા સંસ્કાર શબ્દનો અર્થ શો છે ?
 (2) શવતિર્ગતિકર્મા । વાક્યનો અર્થ લખો.
 (3) કક્ષ્યા શબ્દ કયા અર્થમાં વપરાય છે ?
4. (A) આચાર્ય ચારુકને અનુસરીને નીચેનામાંથી ગમે તે બે નામપદોનું નિર્વચન સમજાવો : 14
 ચારુકાચાર્યમનુસૂત્ય કયોશ્ચિત્ દ્વયોઃ સવિવરણમ્ નિર્વચનાનિ લિખત –
 (1) ગૌઃ ।
 (2) મત્સરઃ ।
 (3) શૃઙ્ગમ્ ।
 (4) સમુદ્રઃ ।
 (5) અશ્વઃ ।
- (B) નીચેના પ્રશ્નોના સંક્ષેપમાં ઉત્તર લખો : 3
 અધસ્તનાનાં પ્રશ્નાનામ્ ઉત્તરાણિ સંક્ષેપતઃ લિખત ।
 (1) ગૌઃ શબ્દના કેટલા અર્થ આચાર્ય ચારુકે નિર્દેશ્યા છે ?
 (2) હસ્તઃ શબ્દમાં કયો ધાતુ છે ?
 (3) પયઃ શબ્દ કયા ધાતુ ઉપરથી બન્યો છે ?